

*Zgodovina je pripoved, v večini napačna,
o dogodkih, v večini nepomembnih, ki jih ustvarjajo vladarji,
v večini faloti, in vojaki, v večini bedaki.*

- AMBROSE BIERCE

K A Z A L O

Predgovor	9
OPERACIJA BELO (<i>Fall Weiss</i>)	15
Konjic	16
<i>Führerhauptquartier Werwolf</i>	33
Mir pokopališča	47
Roatta	66
Zagreb	82
<i>Fall Weiss</i>	88
Bihać	92
Neretva	112
Prozor	138
Jablanica	182
Marčevska pogajanja	244
OPERACIJA ČRNO (<i>Fall Schwarz</i>)	275
Durmitorske šerpe	276
Tipical	297

Vučevo	307
Mratinje	321
Bare	350
Koča mora čakati	377
Sava gre preko Vučeva	380
Pot na Ozren	393
Balinovac	403
Prodor pri Balinovcu	408
Löhrovi zadnji ukazi	421
Krekova	425
Pivska planina	438
Zmaga! Čigava že?!	457
Priloga 1: JURIŠ NA BALINOVCU – analiza horoskopa	467
Priloga 2: PORTRETI, OROŽJE, LOKACIJE	474

P R E D G O V O R

*Zgodovina je verzija preteklih dogodkov,
za katere so se ljudje odločili, da se strinjajo o njih.*

Pred vami je druga knjiga iz zbirke romanov *Lov na generala*. Romani se kronološko nadgrajujejo. Naslovljeni so: *Operacija Maščevanje & operacija Merkur*, *Operacija Belo & operacija Črno* ter *Operacija Pliberk*. Na nekonvencionalen način sledijo življenjski zgodbi generala Alexandra Löhra, enega najpomembnejših Hitlerjevih vojskovodij na Balkanu. V romanih so podživeta tri pomembna obdobja njegovega življenja, povezana z Balkanom, področjem nekdanje Jugoslavije in čisto na koncu, z mojo rodno Koroško. Tam se zgodba začne in dočaka svoj labodji spev. V prvem romanu, *Operacija Maščevanje & operacija Merkur*, se sprehajamo skozi obdobje med obema vojnama. Zgodba doseže vrh v dveh zgodovinsko pomembnih bitkah z začetka druge svetovne vojne, ki sta spremenili geostrateško podobo takratne Jugoslavije in Evrope: bombardiranju Beograda (nemško: *Unternehmen Strafgericht*) in nemški invaziji na grški otok Kreta (nemško: *Unternehmen Merkur*). V drugem romanu, *Operacija Belo & operacija Črno*, v katerem opisujem vojaški operaciji, poznani kot 4. in 5. sovražna ofenziva (nemško: *Fall Weiss in Fall Schwarz*), vas bom popeljal skozi eno od najbolj tragičnih obdobj v zgodovini Balkana. Obdobje bitk na Neretvi in Sutjeski. Razkril vam bom ozadje dogajanja. Tam se zgodita dva čudeža. Tito se reši prvič. In drugič. Čudežno. Tretji roman, *Operacija Pliberk*, zgodbo prestavi v maj leta 1945. Obdobje, ko je Alexandru Löhru svojo armado, ki je štela pol milijona vojakov in ubežnikov, uspelo evakuirati z Balkanskega polotoka in jo popeljati vse do Koroške. Tam se zgodi tretji čudež. Peščici partizanov, okoli 4500 jih je bilo, uspe ustaviti polmilijonsko, še vedno vrhunsko

oboroženo nemško armado in jo prisiliti k predaji. Predajo je podpisal general Alexander Löhr. Podpisal in pobegnil. Začne se komedija, ali če želite, tragedija zmešnjav. Začne se lov na generala. Löhru ne uspe. V Beogradu ga čaka sojenje. In smrt. Zgodba izzveni v povojnem obdobju na Ravnah na Koroškem. Obdobju, ko junaki vojnega časa počasi venijo, epolette maršala Tita pa se iz leta v leto bolj bleščijo. Na méd se muhe love, na sladke besede pa ljudje.

Tako. Bodi dovolj. Nazaj k vsebini drugega romana. Preživeli smo Banjaluko, preživeli smo bombardiranje Beograda, preživeli smo invazijo na Kreto. Generalu Alexandru Löhru je v tistem obdobju šlo kot po maslu. Balkan je bil v njegovih rokah. Je treba še kaj preživeti? Je! Odisej, glavni junak Homerjevega dela Odiseja, je potreboval deset let, da se je iz boja za Trojo vrnil na rodno Itako. Njegovo popotovanje je bilo zaznamovano z nepredvidljivimi zapleti. Za vsako premagano oviro ga je čakala nova preizkušnja. Löhrovo popotovanje od bombardiranja Beograda do zapora v Beogradu na ulici Đušina 7 je trajalo slabih sedem let. Število 7 je v numerologiji simbol, ki opisuje intelektualce, globoke mislece, filozofe in učenjake. Tisti, ki se jih to število dotakne, stvari analizirajo z vseh možnih zornih kotov, preden sprejmejo odločitev. Njihove duše so vizionarske, njihov način razmišljanja pa edinstven. Edinstven je bil tudi general Löhr. Na nek svoj čudaški način, a kljub vsemu.

V prvi knjigi smo obtičali v letu 1941. Do konca druge svetovne vojne je bila še dolga pot. V drugi knjigi se teleportiramo v pozno jesen leta 1942. Kaj se je takrat dogajalo v Evropi in širše? Hitlerjev siloviti nalet se je ustavljal. Rommelove sile so se znašle v zastoju pred El Alameinom, predvsem zaradi pomanjkanja streliva. Britanci so zahodno od El Alameina izvedli preboj s tanki. V bitki za Atlantik je nemški admiral Karl Dönitz, kot odgovor na vse učinkovitejši ameriški sistem konvojev, svojim podmornicam ukazal, da se umaknejo s položajev na atlantski obali Amerike. Američani so se vse bolj vključevali v boje v Evropi. Ameriška skupina za načrtovanje operacije *Torch* se je pridružila združeni skupini Američanov in Angležev v Londonu v Angliji. Začne se intenzivna zavezniška koordinacija v bojih proti armadam sil osi. Američani začnejo dnevna bombardiranja po Evropi. Angleži prevzamejo nočna bombardiranja. Zavezniški blok je vse bolj povezan. Nemci se približujejo Stalingradu. V Stalingradu sile Sovjetske zveze pod poveljstvom generala Georgija Žukova začnejo operacijo Uran, katere cilj je

obkoliti Nemce in s tem obrniti tok bitke v prid Sovjetski zvezi. Uspe jim. Položaj nemške armade pred Stalingradom je iz dneva v dan bolj brezupen. General Friedrich Paulus pošlje Adolfu Hitlerju telegram, v katerem zapiše, da je nemška 6. armada obkoljena. Hitler generalu Paulusu ukaže, da se za nobeno ceno ne sme umakniti. Zaradi doživetih neuspehov se začne Hitlerjevo fizično propadanje. Dokončno zabrede v odvisnost od opiatov. Njegove strateške odločitve so vse bolj divje in brezumne.

Kaj pa Jugoslavija in Balkan?

Tudi tam se je marsikaj dogajalo. Tito je v naletu. Njegova vojska je vse bolj številčna in uspešna. V naletu je tudi general Alexander Löhr. Strmo se vzpenja po nemški vojaški hierarhični lestvici. Na vidiku je zenit njegove vojaške kariere. Partizani zavzamejo 50.000 km² veliko ozemlje okoli Bihaća. Vzpostavi se t. i. Bihaška republika. Za primerjavo: to je ozemlje, večje od ozemelj Belgije ali Švice. Dva milijona ljudi živi tam. »To je pravi *Titoland!*« je takrat na generala Löhra vpil Hitler. 26. novembra leta 1942 se v bosanskem mestu Bihać začne I. zasedanje Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije, imenovano AVNOJ (srbsko: *Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije*). Obstaja resna grožnja, da se Britanci izkrcajo na obalah Jadranskega morja, se povežejo s Titovo vojsko in proti Nemcem odprejo drugo fronto. To bi bil smrtonosen udarec za pešajočo Hitlerjevo armado. Vsaj tako je bil prepričan Hitler. *Titoland* za Hitlerja postane velik dejavnik tveganja. Alexander Löhr dobro obvladuje Balkan. Razen Bihaške republike je vse pod nadzorom. Hitler je nad Löhrovimi uspehi navdušen. Alexandra Löhra postavi za poveljnika *wehrmachtovih* sil v jugovzhodni Evropi. Na sestankih v Vinici, v Ukrajini in v Berlinu Löhru ukaže, da za vsako ceno uniči Bihaško republiko in nevtralizira partizanski upor proti silam osi na področju okupirane Jugoslavije. Začnejo se priprave za operacijo *Fall Weiss – bitko na Neretvi*, ki ji sledi druga operacija, *Fall Schwarz – bitka na Sutjeski*.

Zgodba, zapisana v drugi knjigi, se začne v pozni jeseni leta 1942. V času, ko so na obeh vojskujočih se straneh še prepričani, da so zmagovalci. Tito je samozavesten. V samozaverovanosti začne delati napake. Največja napaka je ukaz za oblikovanje osrednje partizanske bolnice, v katero združi preko 4000 ranjencev in tifusarjev s področja Hrvaške, Srbije, Bosne in Črne gore. Pripelje jo v Bihać. S tem izgubi ključne prednosti svojih operativnih vojaških divizij: prilagodljivost in mobilnost. Tudi general Löhr je samozavesten.

Sestavi ogromno armado, ki, skupaj z rezervnimi enotami, šteje okoli 150.000 vojakov. Partizanska vojska šteje 20.000 borcev. 20. januarja 1943 se začne ena največjih človeških tragedij v zgodovini nekdanje Jugoslavije: *Fall Weiss alias bitka na Neretvi alias bitka za ranjence*. V romanu vas bom popeljal skozi zakulisje dogajanja. Spletke, zakulisne igre, nepričakovani obrati, zapleti, sovražstvo med tistimi, ki se ne bi smeli sovražiti, vojaške odločitve, neverjetne napake poveljnikov, nepredstavljljive strateške neumnosti, čudežni spleti naključij, krvavi boji za Konjic, Prozor, rušenje mostu na Neretvi pri Jablanici, uničenje četnikov, polomija italijanske armade, skratka – marsikaj, česar v uradnih zgodovinskih učbenikih ne boste prebrali. In tega je veliko! Sledi bitka na Sutjeski. Še ena nepojmljiva človeška tragedija, ki se konča s čudežnim Titovim prebojem skozi sovražnikov jekleni obroč, smrtjo legendarnega Save Kovačevića in pobojem 1000 ranjencev v pogorju Durmitorja. Vse je spleteno v zanimivo in dinamično, človeško obarvano in s čustvi nabito napeto pripoved. Brez ideološkega opredeljevanja.

Kaj pa naši junaki?

Spoznali ste štiri. Dva še manjkata. Prihajata v nadaljevanju. V zgodbo se vključita pri Konjicu. Kmalu ju boste spoznali. Sašo in Purger se pridružita Löhrovemu štabu v Solunu. Purger se posveti radiotelegrafiji in vzdihuje za svojo izgubljeno ljubeznijo, grško lepoticu Rodiante. Sašo s pridom izkoristi svoje prebrisane pohorske in grške gene. Postane Löhrov specialist za nepredvidljive balkanske *zavrzlane*. Vse bolj kruto udejstvovanje Löhrove armade začne Purgerja in Saša obremenjevati. Odločita se, da prebegneta. Uspe jima. Stevica in Lala s Titovimi enotami zaideta v Bihać. V središču Bihaške republike. Splet naključij naše junake končno združi. Postanejo prijatelji. Titovo sovražstvo do Alexandra Löhra se iz dneva v dan stopnjuje. Ko je v največji stiski, se odloči, da se generalu Löhru maščuje. Naše junake poveže v tajni Odred Frdamanih. Dodeli jim nalogo, da mu pripeljejo generala Löhra. Če ne danes, pa jutri. Če ne jutri, pa čez mesec. Če ne čez mesec, pa čez leto! Ni važno. Kocka je padla. General Lühr postane Titova obsesija. Sploh pa, nismo še tam. Še zdaleč ne! No, da ne izveste vsega prehitro in preveč, vas vabim k prebiranju napete zgodbe.

Knjige sem začinil z analizo horoskopov akterjev in dogodkov. Uporabil sem instrumentarij psihološke astrologije. Prevedel sem ga v poljudno obliko, da ne bi odvrnili bralcev, ki jih astrologija ne zanima. Če boste ta poglavja preskočili, vam bo žal. To pa zagotovo! Psihološka astrologija tudi tokrat

ni zatajila. Tokrat z analizo horoskopa prelomne bitke na Balinovcu opišem energije, ki so takrat prevladovali. Predvsem njihovo psihološko dimenzijo. Zanimivo, kako se stvari ujemajo.

Za tiste, ki se z zgodovino do sedaj niste pretirano ukvarjali, verjetno ne bo odveč, da si, za boljše razumevanje zgodbe, preberete nekaj zgodovinskih dejstev, ki v knjigah služijo kot ozadje dogajanja. Podana so na koncu vsake knjige, v prilogah. Začnite tam in se potem vrnite na začetek pripovedi.

Ker so v drugi knjigi glavni poraženci Italijani, zaključimo ta predgovor drugače, kot smo ga zaključili v prvi knjigi.

*All'attacco!*¹

Samo Javornik

¹ Op. a.: V napad!

K O N J I C

»*Jebem ti život*, je mraz!« je dahnil mlad mož in si z vlažno toplo sapo poskušal ogreti premrle prste, oblečene v sive volnene rokavice.

»*Jetru ti poljubim krvavu*, Borče! Potrpi še teh nekaj minut, potem greva nazaj v štab! Tam se pogrejeva!« je nergavo s pridušenim glasom zarenčal Ibro in poskušal iz zapestne ure, ki jo je podedoval od svojega očeta, razbrati, koliko je ura. Žarečo konico cigaretno smotke, ki jo je skrbno skrival v desni roki, da je v trdi temi ostajala nevidna, je prislonil na levo zapestje.

»Evo, ura je tri. Čez pol ure pride zamenjava. Potrpi še malo!«

»Scat me tišči, lačen sem, nog ne čutim več! *Jebem li ti đavola*, ki me je privlekel sem v te *vukojebine!*« ni nehal nergati Borče. V kot kamen trdih vojaških škornjih je poskušal pomigati s prsti na nogi. Bili so odreveneli. Komajda jih je še čutil. Tudi prsti na rokah, skriti v volnenih rokavicah, so bili popolnoma otrpli. Od mraza so ga začeli srbeti, a se mu zaradi zakrčnosti prstov ni uspelo niti popraskati. Bil je obupan. Z Ibrom sta že uro in pol čemela v snegu, v zavetju za debelimi smrekami. Sneg, na katerem sta ležala, je bil grobo zrnat in pomrznjen. Temperatura je bila globoko pod ničlo. Oblečena sta bila kot medveda, a se jima je strupen mraz počasi začel zažirati v kosti. Bila sta vajena vseh tegob, a inženircem je bilo do sedaj vsaj prekletstvo stražarjenja prihranjeno. Niso jih pošiljali na stražo. Na nek način so veljali za privilegirance. *Mamine maze*, ki se igrajo s pokalicami, so jih imenovali borci iz drugih enot.

Komandant tretje proletarske divizije, Pero Četković, se je požvižgal na nepisana pravila. Brigalo ga je, da ju je Stari poslal kot pomoč. Brigalo ga je,

da je fantoma v zadnjih dneh uspelo zminirati in uničiti vse telekomunikacijske povezave med Jablanico in Konjicem in so bile italijanske postojanke v tem območju praktično odrezane od poveljstva v Mostarju. Pero med svojimi borci ni delal razlik. Vsi so bili na istem. V dobrem in slabem.

Borče in Ibro sta bila člana inženirske enote pri Vrhovnem štabu NOV, ki je bila zadolžena za posebne diverzantske naloge. Železniške proge, mostovi, bunkerji, sovražne postojanke, za njih ni bilo ovire in objekta, ki jim ga ne bi uspelo spremeniti v prah in pepel, če je bilo potrebno. Vladimir Smirnov - Volodja, klicali so ga Vlada Rus, je bil njun poveljnik. Tito je Vlada Rusa že leta 1941 postavil za načelnika tehničnega oddelka v sestavi Vrhovnega štaba Jugoslavije. Borče in Ibro sta Vlada oboževala. Človek je bil tehnični genij. Inženir in graditelj železniških prog, ki se je prelevil v poveljnika Titovih osebnih inženircev. Ni je bilo naloge, ki ji Vlada Rus ne bi bil kos. Postavil je tovarno orožja v Užicu in s svojimi možmi zgradil vse bunkerje in zaklonišča, v katerih je s svojim štabom do takrat vedril Tito. Njegovi možje so imeli popolno zaupanje vanj. Tam, kjer je bil Vlada Rus, so se počutili varne. Tudi če so se znašli v brezizhodni situaciji, je Vlada Rus vedno našel rešitev. Bil je umirjen človek, razumevajoč do svojih soborcev. Nikoli ga ni zajela panika. Nikoli se nad svojimi soborci ni zadiral. Bil je isti med enakimi. S svojimi inženirci je delil dobro in slabo. Dovolj je bil samo njegov pogled in stvari so se zgodile. Vse je delovalo tekoče in samoumevno.

Borče je med Titove inženirce prišel kot vodja minerske skupine iz rudnika svinca in cinka Zletovo, Ibro pa kot vzdrževalec železniške proge Bosanski Brod–Doboj–Zenica–Sarajevo. Če je progo zasul kamniti plaz, je bil Ibro tisti, ki so ga poklicali. Ni bilo skale, ki je z dinamitom ne bi znal razdrobiti v prafaktorje. Imel je instinkt za razporeditev eksploziva. Ni potreboval meritev in izračunov. Vsako dinamično palico je postavil natanko tja, kamor je bilo potrebno. Njegova specialiteta so bila neeksplozivna raztezna sredstva za rušenje, ki so omogočala drobljenje skal iz skalnih plazov, na mestih, kjer bi odletavanje zablodelih in nevarnih ruševin v zrak lahko povzročilo škodo ali ogrozilo življenje. Čeprav ni imel posebne izobrazbe, mu je bila kemija položena v zibelko. Iz anorganskih sestavin, kalcija, silicija, železa in aluminija, je znal pripraviti neeksplozivne ekspanzijske pripravke, s katerimi je izvajal najbolj delikatne minerske naloge. Njegove zmesi so imele rušilno moč več kot 800 kg na cm². Temeljile so na kemični reakciji, ki se je sprožila med vodo in zmesjo Ibrovih spojin. To je bilo enakovredno

eksplozivni moči najbolj žlahtnega eksploziva TNT. Ibru se je pogosto hecal, da so njegova eksplozivna sredstva zmožna razklati tudi najtršo bosansko glavo. Njegov šef pa je znal pristaviti, da v Bosni ne obstaja kamenina, ki bi bila trša od najtrše bosanske glave. Ibru niti enkrat v vsej zgodovini ni bilo treba ponoviti minerske operacije. Vse se je zgodilo iz prve. Glas o njegovi genialnosti se je razširil daleč naokrog.

Borče je bil mojster izdelave eksploziva, namenjenega miniranjem v rudnikih. Gostota eksploziva, delovni učinek in moč eksplozije, hitrost detonacije, občutljivost na udar, temperatura eksplozije, prenos detonacije, bilanca kisika, detonacijski pritisk, varnost pred vžigom metana, odpornost proti mrazu, varno skladiščenje, temperatura vžiga, patroniranje eksploziva, skratka ni bilo eksploziva, ki ga Borče ne bi do potankosti poznal. Detonacija je fizikalno-kemični proces, za katerega sta značilni velika reakcijska hitrost ter velika količina plinov z visoko temperaturo in veliko silo v zaprtem rovu rudnika. Vsaka najmanjša napaka je lahko pomenila katastrofo. Borče je bil drzen, a previden minerec. Gojil je spoštovanje do vsakega eksploziva, ki ga je pripravljaj. Nikoli se ni prepustil lahkomiselnosti in samoumevnosti, ki sta prenekaterega njegovega kolega stali življenja. Vsakega minerskega podviga se je loteval z enako skrbnostjo, kot se je lotil svojega prvega. Ljupče, direktor v rudniku Zletovo, je miniranja odobral samo pod pogojem, da jih je Borče pred tem razglasil kot dovolj varna. V vseh desetih letih, kolikor je bil Borče zaposlen v Zletovu, se v rudniku ob miniranju ni zgodila niti ena sama minerska nesreča. Rudarji v Zletovu so z leti postali vraževerni. Nihče si ni upal uporabiti eksploziva, če ni pred tem dobil Borčetovega blagoslova. Borče je postal rudarska ikona. Na dan rudarjev je bil vedno on tisti, ki je krstil mlade rudarje. To je bila v Zletovu posebna čast in priznanje.

Ibra in Borčeta je usoda združila nekaj mesecev prej v Bihaću, za časa Bihaške republike, ko je vrhovni štab iskal ljudi, ki so jim bile tehnične veščine blizu. »Zakaj pa ne?« sta si vsak pri sebi rekla in se prijavila. Dejansko je obema postajalo dolgčas. Pogrešala sta adrenalin ob minerskih operacijah, ki jima je toliko časa vsak dan vzbudil metuljčke v trebuih. Pogrešala sta vonj po smodniku. Vlada Rus ju je izbral med več kot 100 prostovoljci. Pred izбором se je na skrivaj pozanimal o vsakem kandidatu. O Borčetu in Ibru so vsi govorili v presežnikih. Vlada je dobro vedel, kakšne ljudi potrebuje. Vedel je, kaj odlikuje dobrega minerca. Poleg tega seveda, da je dober minerec – živ

minerec! Slabi minerci so se prej ali slej sprehajali po rajskih poljanah in ovohavali rajске cvetlice. Vlada je potreboval premissljene in zanesljive ljudi. Minerce, ki bodo izpolnili naloge, ki jim jih bo naložil. Odločitev o izboru je sprejel na osnovi priporočil, še preden se je pogovoril s kandidati. Na intervjuju je Borčetu in Ibru za hec zastavil eno samo, zelo enostavno vprašanje: »Kaj raje počneta, rušita ali gradita?« Oba sta odgovorila kratko in jedrnato: »Oboje!« Vlada se je navihano zarežal: »Takšne minerce potrebujemo! Jutri se javita v mojem štabu!« Borče in Ibro sta ostala odprtih ust. »A to je to? Niti besede o izkušnjah? *Jebote*, če kaj razumem?!« se je pridušal Ibro. Borče je poskusil Vladi Rusu razložiti, kdo je in kaj je počel v življenju, a ga je mrki pogled načelnika v trenutku utišal.

Naslednje jutro sta se Ibro in Borče srečala v Vladovem štabu v Dubravici, naselju na obrobju Bihaća. Vladov štab je bil nekoliko odmaknjen od vrhovnega štaba. Vlada ni maral, da mu člani vrhovnega štaba neprestano brenčijo okoli ušes s svojimi idejami. Od tistega trenutka naprej sta Ibro in Borče postala nerazdružljiva. Ure in ure sta premlevala lastnosti raznoraznih eksplozivov in paberkovala o najzahtevnejših minerskih podvigih, ki sta jih v življenju izvedla. Nikoli jima ni postalo dolgčas in nikoli jima ni zmanjkalo tem za pogovor. Sorodni duši pač.

»*Ajde*, fanta! Bosta vidva prevzela prvo izmeno nočne straže, da se fantje malo odpočijejo!« je Ibra in Borčeta nekaj ur nazaj nagovoril poveljnik. Komandant Pero Četković je deloval utrujeno, a odločno. Kako ne bi. Njegova Tretja udarna divizija je bila že mesec dni v neprestanem pogonu. Pero od odgovornosti, ki jo je nosil na svojih ramenih, ponoči ni prav veliko spal.

»Vajin položaj je nad Konjicem severovzhodno od mostu, ob poti čez hrib. Zamenjala bosta Anteja in Čeda. Ne pričakujemo, da bi se kdo ponoči poskušal prebiti proti našim položajem, ampak nikoli ne veš. Tukaj imata pištolo s signalnimi raketami, če bi šlo kaj narobe. Ne spuščajta se v puškarnje. Če se kaj zgodi, izstrelita signalno raketo in se umaknita na varno. Jasno?«

Pero je izza pasu potegnil signalno pištolo in usnjeno *futrolo* z dvema signalnima raketama ter vse skupaj pomolil Ibr pod nos. Ta je mrkega ob-raza vzal ponujeno orožje in ga nejevoljno vtaknil za pas. Ni mu bilo všeč, da ga je Pero zbežal iz toplega gnezda ob ognjišču. Še manj pa, da bo dve uri

zmrzoval v grmovju sredi temačne gošče in čakal, da se ju bo komandant Četković usmilil z zamenjavo.

»Razumem!« je nejevoljno zamomljal in pogledal Borčeta. Ta se je neravno popraskal po riti in se počasi skobacal iz svojega udobnega gnezdeca. Oba sta imela srečo, da so ju peklenski dogodki zadnjih dni, ko se je 3. udarna divizija pripravljala na bitko za Konjic, obšli. Zminirala sta vse komunikacijske vode na desni strani Neretve na relaciji Jablanica–Konjic. Naloga zanju ni bila pretežka. Paziti sta morala samo, da ju ne bi zalotila kakšna od italijanskih ali četniških patrulj, ki so se potikale po porečju Neretve. Po opravljeni nalogi so ju pustili pri miru. V zavetju vojne vihre sta čakala, da ju ponovno vpokličejo na diverzantsko akcijo. Neposrednega poveljnika dejansko nista imela. Vlada Rus se je s svojo četo minercev držal vrhovnega štaba in osrednje bolnice nekje okoli Tomislavgrada. Kilometre so bili oddaljeni od njihovega položaja.

Brez prave volje sta se Ibro in Borče počasi oblekla. Nase sta navlekla vsa oblačila, kar sta jih premogla. Pod titovki, na katerih sta bili nerodno izvezeni rdeči peterokraki zvezdi, sta navlekla volneni podkapi. Zunaj je bil strupen vlažen mraz. Videti sta bila kot dva dobro rejena vesoljčka, ki sta s svojim plovilom ravnokar pristala sredi bosanske krajine in se, jasno, kaj pa se človeku v Bosni lahko drugega zgodi – izgubila! Čez rame sta si *zadegala šmajserja* in si okoli pasu pripela s strelivom napolnjene šaržerje.

»Greva!« je s kisló *facó* dahnil Ibro. Odprla sta provizorična vrata, ki so preprečevala vdor hladnega zraka v prostor, v katerem je začasno vedril štab 3. udarne divizije, in stopila v temno noč. Nebo je bilo črno. Mesec se je skrival za temnimi oblaki. Postala sta za nekaj trenutkov, da so se jima oči privadile teme, nato pa po *zgaženi* potki odhlačala proti stražarskemu mestu, kjer sta ju že nestrpno čakala Ante in Čedo. Pred njima je bilo dobre pol ure zoprne hoje po snegu, ki se je tu in tam nepredvidljivo vdiral.

Tistega popoldneva se je 3. divizija utaborila na obronku gozda, ki jih je varoval pred izvidniškimi letali, dobre pol ure stran od Konjica. Iz daljave se je slišalo zamolklo grmenje topov in eksplozij granat iz minometov. Artilerijski bataljon 3. divizije in tankovska četa vrhovnega štaba sta imela nalogo, da s silovitim topniškim ognjem pripravita teren za napad 3. udarne proletarske divizije na Konjic.

Štab divizije se je utaboril v na pol razpadli pastirski uti, ki je nudila vsaj nekaj zavetja pred ledenim prščem, ki se je vsake toliko vsipal iz temnih oblakov. Četković je Ibro in Borčeta povabil, da se ob ognju pridružita članom štaba, ki so ga prižgali na kurišču v kolibi. Drugi borci so si poiskali zavetje pod košatimi smrekami, ki so nudile vsaj nekaj zavetja pred dežjem.

»Tovariša, potrebovali bomo vajine ognjemete,« je Borčeta in Ibra zamišljeno nagovoril Četković. Deloval je odsotno. Z mislimi je bil čisto drugje.

Ibro je žarečo glavo dogorele cigarete potisnil v sneg. Tiho je zacvrčalo. V tistem trenutku je tudi njega pritisnilo na malo potrebo. Od ležanja v zasneženi kotanji je bil cel zakrčen. Ni bil prepričan, ali mu bo sploh uspelo sprostiti mehur, da odtoči. Ravno ko je razmišljal, kako bi se olajšal, je nekaj metrov pod njunim zaklonom počila vejica. Ibro se je zdrznil. Prijel je Borčeta za ramo in mu s prstom na ustih dal znak, da naj molči. Tudi Borče je slišal šum. Napela sta oči, a noč je bila temna. Ničesar nista videla. Neslišno sta še globlje zdrznila v zaklon in poslušala. Zaslišala sta zvok škornja, ki se je pogreznil v pomrznjen sneg, da je zaškripalo. Borčetu so po hrbtenici šinili mravljinici. Zdrznil se je. V grlu se mu je naredil cmok. Vse težavice, ki so ga še pred nekaj trenutki pestile, so bile pozabljene. Njegovo telo je bilo napeto. Pripravljeno na boj na življenje in smrt. Zaslišala sta tih šepet.

»Dva sta!« je Ibro s prsti na roki gestikuliral Borčetu. Borče je dvignil palec in potrdil, da je razumel.

»Deset metrov pod nama, desno, smer druga ura! Prihajata po stezi!« je tiho dahnil Borče. Njuna *šmajserja* nista bila odklenjena in napeta. Zaradi varnosti, da se ne bi po nesreči sprožila. Zdaj je bilo prepozno. Če bi sprostila zaklepe na orožju, bi se slišalo vse do Konjica.

»*Sunce ti kalajsano!*« je sam pri sebi preklinjal Ibro. V tistem trenutku sta se zaslišala dva topa udarca. Kot da sta dve telesi udarili ob tla.

»Halo! Halo!« se je z razdalje dobrih desetih metrov zaslišal pritajen šepet.

»Halo! Halo! Ne streljajte! Ne streljajte! Sva prijatelja! Neoborožena! Ne streljajte! Predajava se!«

»Naš jezik. Naša človeka,« je zašepetal Borče. »Kaj pa, če je past? Kaj pa, če sta četnika? Kaj pa, če jih je več in drugi čakajo, da se razkrijeva, potem pa naju potolčejo?« je zaskrbljeno šepnil Ibro.

»Ja, *jabem mu miša!* Kaj naj narediva?« je v stiski potarnal Borče. »Streljati ne smeva, drugače bova imela cel garnizon iz Konjica na glavi! Kaj naj narediva?«

»Kdo je?! *U pičku milu materinu?!*« je proti nevidnima prišlekoma polglasno siknil Ibro.

»Ne streljajte! Prišla sva, da se predava in pridruživa partizanskim enotam. Dva sva! Imava pomembne podatke, ki vam bodo koristili! Odvedite naju do Tita! Osebnost ga poznam!«

»Opala, *majstore!* Ti pa nisi kar tako. Tita poznaš, praviš?! Pa Stalina, Churchill in še Hitlerja zapovrhu, *pička ti materina bezobrazna!* Bravo, *majstore!* Vstanita! Počasi! Roke za glavo! Orožje pustita na tleh! Samo en napačen gib, pa tudi en sam zob ne bo ostal od vaju!«

»Nimava orožja! Ne streljajte! Vstajava!« V temi je zašumelo. Borče in Ibro sta napela oči.

»Počasi naprej! Roke na zatilje!« je poltiho ukazal Ibro. Čez nekaj sekund sta Ibro in Borče zaznala skoraj neopazni senci, ki sta se počasi približevali. Roke sta imela položene na zatilje. Prepoznala sta plašče, ki so jih nosili vojaki *wermachta*.

»Upam, da ni past. Tole sta *švaba*. Streljajva,« je drgetajoče šepnil Borče.

»Nehaj! Nimava kaj! Karte so na mizi! Odigrajva tale poker do konca!« je nervozno odgovoril Ibro.

»Počasi!« je s pridušenim glasom ukazal nerazpoznavnima prišlekoma.

Čez nekaj trenutkov sta se iz trde teme prikazali silhueti dveh možakarjev. Eden srednje postave, drugi pa za glavo manjši. Na glavi sta imela zimske kape z naušniki, potegnjenimi čez ušesa. Oblečena sta bila v nemške zimske uniforme. Uniforme *wermachta*. Borče in Ibro sta odklenila *šmajserja*. Zdaj je bilo vseeno, ali ju kdo sliši. Dvakrat je kovinsko kliknilo. Imela sta občutek, da se je zvok hladne kovine razlegel vse do Konjica.

»Stoj!« je polglasno revsknil Borče. »Na tla! Roke iztegnita pred glavo! Takoj!«

Silhueti sta se nerodno prekopicnili na pomrznjen sneg. Telesi sta topo udarili ob tla. Ležeča prišleka sta pred glavi iztegnila roke. Ibro je iz žepa potegnil vrvico, ki jo je za potrebe pripenjanja eksploziva, vedno nosil s sabo. Iz tóka, ki mu je visel iz pasu, je vzel lovski nož in vrvico prerezal na dva, dobre pol metra dolga konca.

»Ščiti me!« je ukazal Borčetu in se pognal iz zaklonišča.

Borče je napel oči in *šmajser* usmeril proti prišlekoma. »Če se samo ganeta, je konec z vama!« je polglasno zavpil za Ibrom. Čutil je pomembnost trenutka. Če so jima nastavili past, se bo zdaj zdaj usulo po njima. Glavo je stisnil med ramena. Bil je napet kot struna. Kazalec na desni roki se mu je prilepil na hladno kovino sprožilca. Opazoval je Borčeta, ki je bil v nekaj korakih pri ležečih prišlekih. *Šmajser* je usmeril v temni senci, ležeči na tleh.

»Da se mi ne ganeta, *jebemti!*« je rezko zarenčal Borče.

Prišleka sta imela obraze obrnjene v pomrznjeni sneg, tako da ni mogel razbrati njunih obraznih potez.

»Ne streljaj!« je moledoval možakar, katerega torzo je bil precej večji od telesa njegovega kolega.

Borče je s pogledom napeto iskal orožje. Možakarja nista imela *opasačev*. Žepi na plaščih so bili obrnjeni navzven. Prste na rokah sta imela iztegnjene. Ne duha ne sluha o orožju. Manjši možakar je imel na hrbtu oprtano črno škatlo.

»Mali! Na kolena! Roke v zrak! Ti pa roke na hrbet in da se mi ne ganeš!« jima je Borče ukazal.

Manjši od obeh možakarjev se nerodno skobacal na kolena. Borče v temi zagledal njegov obraz. Bil je svetlolas mladenič. Svetli kodri so mu prekrivali čelo. Poteze njegovega obraza so bile skoraj poteze otroka. Očitno je bil videti mlajši, kot je dejansko bil. Imel je svetle oči, iz katerih sta se zrcalila strah in napetost. Roke je držal visoko v zrak. V primeru, da bi poskušal Borčeta napasti, je bil idealna tarča za Ibra. Pokosil bi ga z enim rafalom.

»Da se mi ne premakneš!« mu je ukazal Borče. Postavil se je za ležečega možakarja, tako da je manjši možakar stal pred njim in ležečemu prišleku s kolenom pokleknil na hrbet. Namerno mu je koleno močno zarinil v hrbtenico. Možakar ni niti pisnil. Imel je vranje črne lase, ki so mu silili izpod kape. Borče ga je zagrabil za zapestja in ga trdno zvezal.

»Da se mi ne premakneš! Ti, mali! Lezi in roke na hrbet!« Z izurjenimi potezami je zvezal še mladeniča.

»Kaj ti je ta *pizdarija* na hrbtu?!« je revsknil proti mladeniču.

»Radijska postaja je!« je zahlipal svetlolasec. »Imam vse kriptirane nemške kode!« Borče si je ogledal v šotorsko platno zavito škatlo.

»Če je eksploziv, boš šel prvi v nebesa, *pička ti materina!*« je zabrasil mladeniču. Dvignil je *šmajser* in se pripravil, da zamahne proti škatli, da jo razbije.

»Neeee!« je zahlipal mladenič. »S tem lahko spremljam nemško komunikacijo, *budala!*« Borče se je zadnji hip ustavil. Globoko je hrknil in mastno pljunil v sneg.

»Komu ti *budala*, *đubre jedno?!*« se je razhudil Borče.

»Ibro! Pridi, ščiti me!«

Ibro se je pridružil skupinici. Zadržal je varnostno razdaljo, da ga prišleka ne bi mogla napasti. *Šmajser* je imel še zmeraj naperjen v njune prsi.

»Poglej ju, Borče!«

Borče ju je pregledal. Razen radijske postaje s sabo očitno nista imela nobene vojaške opreme. V notranjem žepu temnolasega moškega je našel tri zavojčke nemških cigaret in vžigalnik ZIPPO. V žepu svetlolasega fanta pa zgolj obledelo fotografijo temnolase lepotic. Fant ga je moledujoče pogledal. »Prosim, vrni mi fotografijo,« je prestrašeno dahnil.

»Bom, če mi poveš, kako je ime lepotici. Je tvoja zaročenka?«

»Ja, Rodiante ji je ime!«

»Rodiante? Kakšno ime pa je to?« se je zarežal Borče. »Evo ti tvojo Rodiante. Naj ti prinese srečo.« Fotografijo je mladeniču vtaknil nazaj v žep.

»Ti, ti si pa iz Zagreba, mar ne?« je mladeniča ogovoril Ibro, ki je v teh nekaj besedah, ki jih je izustil fantin, prepoznal nezgrešljivi zagrebški naglas.

»Če si Paveličev pristaš, se kar poslovi od življenja!« Ibrov glas je postal mrakoben in grozeč.

»Kako ti je ime? Zakaj nosiš nemško uniformo?«

»Purger me kličejo. Dolga zgodba, nisem Paveličev pristaš!«

»In kdo si ti, mojster?« je Borče s konico *šmajserja* dregnil temnolasega moškega, ki se je med tem skobacal na kolena.

»Aleksander je moje ime. Kličejo me Sašo,« je zamomljal temnolasec. Borče ni prepoznal njegovega naglasa. Ni bil srbski, ni bil hrvaški, ne makedonski. Za Slovence je govoril preveč robato.

»Od kod si?«

»Slovenija, Koroška! Legen nad Slovenj Gradcem!«

»Kje pa je to, *u pičku materinu?*« se je iskreno začudil Ibro. V bistvu ga niti ni zanimalo.

»Kako sta vedela, da sva tu?« je zanimalo Borčeta.

»Tvoj smrdljivi hercegovski tobak sva zavohala na kilometer daleč!« se je kisló zarežal Sašo, a hitro umolknil. Zavedel se je, da je prestopil mejo varnega. Ni želel provocirati nervoznih nasprotnikov.

»Kaj delata tu? Vama je jasno, da vaju je samo korak ločil od smrti? Če imata kaj za bregom, vaju bom lastnoročno nataknil na kol! Govori!« je Borče ukazal Sašu.

Umaknili so se v zavetje kotanje, v kateri sta še pred nekaj minutami stražila Borče in Ibro. Sašo jima je v nekaj minutah na kratko razložil, kdo sta in od kod prihajata. Da pozna Tita, da sta se spoznala na Dunaju, da sta bila oba s Purgerjem vojaka jugoslovanske vojske, da sta dezertirala, da prinaša informacije o generalu Löhru, da sta pobegnila iz garnizona v Konjicu!

Borče in Ibro sta se ujetnikom predstavila po imenih in z zanimanjem poslušala zgodbo. Razumela nista vsega, ampak to, da fanta poznata Tita in Löhra, jima je zazvenelo v ušesih. Očitno sta ujela dva zanimiva patrona.

Sašo jima je ponudil škatlico cigaret. Ibro in Borče sta vzela vsak svojo smotko, a ju nista prižgala. Zataknila sta si jih v prsne žepe jopičev. Bilo je preveč tvegano, da jih kdo opazi, čeprav je Purger trdil, da si od posadke garnizona v Konjicu nihče ne bi upal v gozd, ker so bili vsi čisto *presrani*. O partizanih in njihovih grozodejstvih so krožile grozljive zgodbe. Nihče si jih ni želel srečati. Še posebej ne na samem, v temnem gozdu.

»Dobro, utihnita zdaj!« je Ibro utišal Saša in Purgerja, ki sta se močno razgovorila.

»Na poti nazaj nama bosta podrobneje razložila, kako in kaj!«

Čeprav je med moškimi še vedno lebdela senca nezaupanja, Ibro in Borče nista imela slabega občutka. Sašo in Purger sta se jima zdela normalna možakarja. Nič narejenega ni bilo na njiju. Motili sta ju zgolj nemški uniformi, ki sta ju Sašo in Purger nosila. Ampak tudi to je bil bolj refleks zaradi slabih izkušenj s *švabi* kot pa slab občutek o možakarjih.

»Spravita se v tole kotanjo!« je ukazal Ibro. Vsi štirje so se premaknili v zavetje pod smreko. Minute so minevale. Ibro in Sašo sta nemo bolščala v temo in vneto poslušala, ali se v gozdu pod njimi kaj dogaja. Vladala je smrtna tišina. Niti gozdne živali se niso oglašale. Očitno sta jih hrumenje in bobnenje vojne vihre pregnala s tega področja. Saša in Purgerja je začelo zebsti. Trepetala sta kot šibi na vodi. Še vedno sta bila prestrašena. Bila sta v celoti odvisna od dobre volje dveh neznancev. Na koncu koncev bi ju neznanca lahko ustrelila ali zadavila in ju skrila pod vejevje. Nihče nikoli ne bi izvedel, kaj se jima je zgodilo. Ob misli na to je Saša spretelet srh. Temnih misli se je hitro otresel. Tudi on ni imel slabega občutka o Ibri in Borčetu. Zdela sta se mu kot dva dobrodušna strička, ki ju je življenje postavilo v

vlogo, ki jima ni bila čisto pisana na kožo. Za njihovimi hrbti je zašumelo. Nekdo je v daljavi s palico trikrat udaril ob drevo. To je bil znak za zamenjavo straže. Ibro je pobral debel kol, ki je ležal ob njihovi kotanji, in z njim trikrat udaril ob najbližjo smreko. Čez dobro minuto sta se iz teme izvili dve postavi, oblečeni v italijanski uniformi brez našitkov. Ramiz in Bombaš sta počepnila ob premraženo četvorko. »Aaaa, u pičku materinu?! Ovde je bilo seksa?! Vi se poduplirali, jebote!« se je zarežal Ramiz.

»Ne laprdaj!« se je ujezil Ibro. V nekaj besedah je Ramizu in Bombašu pojasnil nastalo situacijo.

»E, moj *burazeru!* V Konjic se je včeraj pripeljala velika oficirska živina. Padli so nam v roke nekaj pred Konjicem. *Zjebali* smo jim dve tanketi! Srečo so imeli, da smo imeli s sabo samo en minomet. Nismo računali, da si v teh časih kdo upa voziti se sem in tja po teh cestah! Dobro smo jih *zjebali!*« se je ponosno pohvalil Bombaš.

»Vidva slučajno vesta, katera *švabska* velika živina se mota tod okoli?!« se je proti Purgerju in Saši obrnil Bombaš. Sašo in Purger sta se v temi spogledala. Nista želela izdati prijatelja Alexandra in ga ogroziti. Bog ve, če je že bil na varnem v Sarajevu? Nastala je mučna tišina. Prekinil jo je mencajoči Ibro.

»Samo minuto pazita na ujetnika. Takoj se vrnem,« je zastokal. Skočil je za bližnjo smreko in se olajšal. Borče mu je sledil. Žuborelo je in žuborelo ...

»*Ajde*, vstanita! Gremo v štab, pa da vidimo, kaj bo z vama naredil Pero. Na poti nama bosta pojasnila svojo zgodbo. Od A do Ž! Koliko je vojske v garnizonu Konjic, so samo Italijani ali so tudi *švabi* in četniki, kakšno obo-rožitev imajo, vse?!«

Štiri postave so se postavile v vrsto in izginile v temnem gozdu. Sašo in Purger spredaj, Ibro in Borče pa zadaj z naperjenima *šmajserjema*.

»No, Slovenec, da te slišimo! Če te zalotim na laži, vaju pri priči ustreliva!« je revsknil Ibro.

Sašo si ni dal dvakrat reči. Zgodbo je ravno pripeljal do njunega prihoda v Konjic, ko so prišli do štaba 3. udarne. V taboru je vladala tišina. Borci so v strupenem mrazu poiskali zavetja pod krošnjami ogromnih smrek. Da bi se vsaj malo zaščitili pred mrazom, so bili pokriti z vsem, kar so imeli pri roki. Izpod kozolca, kjer je bil urejen začasni hlev za živali, se je slišalo hranje konj in mul. Živali so bile nervozne.

Komandant Pero je nemo stal na pragu poveljniške kolibe in kadil smotko črnogorskega tobaka. Nervoja mu ni dala spati. Celu noč je ostal buden. Bil je zamišljen in zaskrbljen.

Pero Četković je bil prekaljen maček. Bil je šolan oficir Vojske Kraljevine Jugoslavije. Uspehi pri poveljevanju in vodenju enot so bili odločilni za Četkovićevo imenovanje na mesto poveljnika 3. udarne divizije, 9. novembra 1942. Novembra in decembra 1942 ter v začetku januarja 1943 je divizija izvedla več obsežnih podvigov v dolinah rek Vrbasa in Bosne, boje za osvoboditev in obrambo Jajca. Bojevali so se v sektorju Jajce in Travnik. Na začetku četrte sovražnikove ofenzive je bila 3. udarna divizija premeščena v zgornji tok reke Vrbas. Vodila je hude boje za Bugojno in okolico Gornjega Vakufa. 8. februarja, na posvetovanju v Duvnem polju pri Tomislavgradu je vrhovni štab 3. udarne divizije napotil proti Konjicu. Njihova naloga je bila zavzeti italijanski garnizon, ki se je tam utrdil. S tem bi glavni partizanski operativni grupi, na čelu z vrhovnim štabom in osrednjo bolnico, odprli pot za umik v smeri jugovzhodne Bosne in Sandžaka. Intendanti 3. udarne niso premogli niti čebule, kaj šele kakšne bolj resne hrane. Borci niso jedli že dva dni. Tudi Peru je peklensko zavijalo po želodcu. Zastrmel se je v štiri prihajajoče možakarje in odvrigel dogorelo cigareto.

»*Jebote, Ibro?! Nič nisem pil, pa vaju vidim dvojno?! Kje sta pa ujugala tale dva nemška prijateljčka? Gremo, na roštilj z njima, zajtrk bo kmalu in mi smo hudičevo lačni!*«

Komandant Pero se je na glas zarežal. Bil je znan po svojem nonšalantnem črnogorskem humorju. Četverici se je umaknil s poti.

»Vstopite, da se pogrejete! Prijateljčkoma bomo zastavili nekaj vprašanj!«

»*Guten Morgen, wie geht es Ihnen, meine Herren?*«² je v nerodni nemščini Pero nagovoril Saša in Purgerja.

»Naša sta! Razumeta naš jezik, tovariš komandant!« je komandantu Četkoviću začel poročati Ibro.

»*Ma nemoj?!* Izdajalca domovine torej! Bolje, da je vajina zgodba dobra in resnična. Naše hitro vojaško sodišče za vaju ne bo potrebovalo več kot pet minut!«

»Tita poznata, pa Löhra tudi, radijsko postajo imata in vse šifrante!« je hitel pojasnjevati Borče.

»Ja, pa s Hitlerjem sta sredi stepe srebala topel ruski čaj, mar ne?!« Komandant je bil navdušen nad svojo ironično domislico.

»Stvar postaja vse zanimivejša!« Četkovićevo glas se je iz navidezno tople dobrodošlice v hipu spremenil v ledeno hladnega in resnega.

2 Op. a.: »Dobro jutro, kako ste, gospodje?«